Verslag van de boerderij in 1922.

De laatste week van ’21 en de 1_ste_ week van Jan ’22 waren bijna onafgebroken storm in meer of mindere mate, zoodat het onstuimige zeewater in geen 14 dagen, van de dijk is geweest. Den 6_en_ 7 Jan. sneeuw en vorst. Den 8_sten_ opnieuw storm met regen en natte sneeuw. De volgende week goed weer, in ’t begin dooi, later vorst. Den 14_de_ viel er vrijwel sneeuw, hetgeen, een paar dagen later weer verdween door een korte dooidag en de rest door een stormachtigen wind, in de sloten waaide. Het bleef echter vrij erg vriezen, zoodat den 22 Jan. 15° C vorst werd aangewezen. De heele week van 21 tot 28 Jan. strenge vorst, steeds varieerende van 10 tot 15° C. Hierbij een stormachtige N.O. en Z.O. wind, zoodat het geweldig koud was. De vorst dringt door alles heen, zoodat zoowel in als buiten huis veel schade wordt geleden. Zelfs in de kelders vroor het. Het wintergraan en de klavers hebben veel geleden. Later langzaam iets zachter tot een paar dagen even boven nul. Den 3_den_ Febr. ging het weer over in sneeuwstorm, en opnieuw vrij erge vorst. Van schaatsenrijden is niet zoo heel veel terecht gekomen. De eerste dagen van de vorstweek was het veel te koud met stormwind. Later ging het iets beter, doch de rechte animo was er niet. Thans is het ijs niet meer te berijden. De hierop volgende week is vrij goed vorstweer pl.m. 2 à 4°, terwijl de banen weer min of meer in orde worden gemaakt. Het is een zwaar winter.

Veel werkeloosheid, weinig medewerking van de arbeiders. Brandstof is er bijna niet te krijgen. Gelukkig is het 14 Febr. begonnen te dooien en hield dit met flinke regenbuien steeds aan. Alhoewel er dik ijs in de vaarten was, is dit toch betrekkelijk vlug verdwenen, zoodat den 17_den_ Febr. de scheepvaart weer vlot is. Het winterkoren is nu grotendeels als verloren te beschouwen. Koolzaad is totaal weg. Wintertarwe is eveneens zoo goed als weg. Alleen heel laat gezaaide perceelen kunnen misschien behouden blijven. Het laatste is ook het geval met de Carstijatarene [?] en de gerst.

De volgende week bleef nattig met milde temperatuur. De 2_de_ week van Maart in ’t begin zeer nat, later prachtig zomers weer. Den...

Wat opvalt aan deze pagina (Historisch Commentaar)

- **De Winter van 1922**: Nadat het vorige verslag over het extreem droge jaar 1921 ging, opent 1922 direct met een ijskoude, zware winter. De auteur noteert temperaturen van 15 graden vorst (toen nog vaak gemeten in graden Celsius onder nul of omgerekend naar Fahrenheit). De felle wind maakte de gevoelstemperatuur extreem laag, waardoor het zelfs in de kelders van de boerderijen vroor.
- **Grote schade aan gewassen**: De combinatie van strenge vorst en een gebrek aan een isolerend sneeuwdek (omdat de sneeuw de sloten in waaide) was rampzalig voor de landbouw op het Groningse Hogeland. Het winterkoren, het koolzaad en de wintertarwe overleefden de vrieskou niet en werden als verloren beschouwd.
- **Sociale onrust en brandstofschaarste**: Net als in 1921 schemert de naoorlogse crisis door in de tekst. Er is sprake van *"veel werkeloosheid"* en *"weinig medewerking van de arbeiders"*. Daarnaast was er door distributieproblemen of stakingen destijds *"bijna geen brandstof"* (zoals turf of steenkool) te krijgen, wat de strenge winter extra zwaar maakte voor de bevolking.

...8_sten_ geweldig veel regen met stormwind. Later herstelde zich dit in mooie, in mooie dagen, langzaam drogend. Den 16_de_ Maart kon met zaaien worden begonnen onder vrij goede omstandigheden. Het winterkoren is steeds minder geworden, slechts een enkel perceel kan blijven

staan. De klavers zijn, voorzoover ze niet reeds den vorigen herfst waren bedorven door de droogte, vrij goed door den winter gekomen. Den 21_sten_ Maart viel er vrijwel sneeuw en begon het te vriezen. Eenige dagen was het erg koud met veel wind uit het N.O., termometer -5°C. Met de werkzaamheden was dit wel hinderlijk, doch het kon er om doorgaan, al ging het met koude dagen. Den 25_sten_ werd het dooi met kleine regenbuijtjes, doch al heel spoedig was het weer winter. Vanaf den 28_sten_ Maart steeds sneeuwbuien en vrij erge vorst. Het zaaien gaat minder goed en de nog overgebleven wintergewassen wortelen opnieuw tegen hun bestaan. De karwij vooral lijdt veel. De volgende week is iets beter. Iets minder vorst en erg sterk drogend, in 't begin soms nog sneeuwbuien. Het zaaien loopt ten einde. De graslanden staan er nog allertreurigst voor. Een aanblik als midden in den winter bij strenge vorst. De klavers beginnen zich iets te ontwikkelen. De 2_de_ week in April was veel milder, zelfs warm, met 's nachts regenbuien, zoodat alles begint op te groeien. Jammer dat de daarop komende dagen weer zeer schraal waren. Overdag droge N.W. wind en 's nachts vorstig. De laatste week van April vrij erge regenbuien met onweer. Tegen den 15_de_ Mei was het iets beter, doch nu en dan nog nachtvorsten.

Den 12_de_ Mei begon eene algeheele werkstaking van het Noordelijk Hoogeland. Alleen door de landbouwers met behulp van boerenzoons wordt gewerkt. Het weer is den landbouwers gunstig. Met de wiedmachines kan veel worden gedaan. Vrij veel onkruid is er niet. Alleen de bieten en het vlas ondervinden nadeel. De eene week is goed weer evenals de volgende week, doch de laatste verbazend warm. De temperatuur is dagen achtereen van 80° tot 90° F, en daarbij erg drukkend. Den 25_sten_ Mei overal zware onweers met meer of minder regen. Gelukkig is het nu veel koeler geworden. De werkstaking is algemeen. Alleen het dienstpersoneel werkt binnenshuis voor de verzorging van het vee. De laatste week van Mei sterk drogend, nu en dan meer of minder warm, hetgeen ook in Juni aanhield tot den 9_de_ onweersbuien weer koelte en regen brachten. De volgende week iets...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De nasleep van de winter**: De winter van 1922 liet diepe sporen na. Zelfs eind maart vroor en sneeuwde het nog flink, waardoor de jonge gewassen moesten *"wortelen tegen hun bestaan"*. De karwij (een typisch Gronings akkerbouwproduct destijds) leed hier enorm onder.
- **Groot-Fahrenheit**: De auteur gebruikt hier expliciet graden Fahrenheit (*"80° tot 90° F"*, wat ongeveer gelijkstaat aan een zeer warme 26 tot 32 graden Celsius). Dit was in de vroege 20e eeuw in de Nederlandse landbouwverslagen nog een veelgebruikte schaal.
- **De grote landbouwstaking van 1922**: Dit is een zeer belangrijk historisch fragment. De auteur documenteert hier de start van de beruchte, slepende landbouwstaking op het Groningse Hogeland die op **12 mei 1922** uitbrak. Nadat de loononderhandelingen tussen de bonden en de herenboeren definitief vastliepen (mede door de loonsverlagingen uit 1921), legden duizenden landarbeiders het werk neer.
- **Boerenzoons en vroege mechanisatie**: Allersma beschrijft hoe de boeren de staking probeerden te breken of te overbruggen: ze zetten hun eigen zonen in op het land en maakten intensief gebruik van de opkomende *"wiedmachines"*. Dankzij deze mechanisatie was er minder handkracht nodig om het onkruid de baas te blijven, al leden de arbeidsintensieve teelten zoals bieten en vlas wel onder de situatie. Het inwonende binnenpersoneel (*"dienstpersoneel"*) staakte vaak niet mee en bleef voor het vee zorgen.

..buiig, later opnieuw weer sterk drogende tot den 13_den_ Juni een niet noemenswaardige regen viel. Later bleef het eenigszins koel en donker. Vele gewassen lijden aan de droogte. Het weinige hooi dat er is, kan goed gewonnen worden. Na 5 weken geduurd te hebben, is de staking den 19_den_ Juni door de christelijken, en de 24_ste_ door de roode, opgegeven en zijn na eene kleine tegemoetkoming van 5% aan los personeel in gewoon werk, alle tegen 15% verlaging weer aan het werk gegaan. Het werkvolk en volwassen vrouwen zijn met 10% verlaagd. De laatste week van Juni was, alhoewel het veel regen bracht, een onaangename week. De weer- en stormachtige buien sloegen het koren in alle richtingen tegen den grond. Hier en daar viel hagel, gelukkig echter zonder ernstige gevolgen. De omstandigheid dat het stroo van de verschillende gewassen, tengevolge van de langdurige droogte, nog kort is, daar de gewassen nogal spoedig weer oprijzen. De temperatuur is koel. Ook de volgende dagen waren onstuimig. Den 6_den_ Juli een vrij erge storm uit het Z.W. met regenbuien. Den 7_den_ zware regenbuien, hier en daar hagel. Een en ander veroorzaakte meer of minder schade aan de gewassen. De karwij is rijp en is den 17_den_ Juli gesneden. De volgende week is onstuimig met onweersbuien. Het vlastrekken is begonnen. Juli blijft steeds buiig met tusschenbeide sterk drogende dagen. Het zichten is zeer laat. Slechts een enkel perceel gerst en rogge zijn gesneden.

Begin Aug. hetzelfde weer. Vele buien met overigens koele, droge dagen. Den 8_sten_ Aug. geweldig veel regen, later bij afwisseling soms goed drogend, nu en dan weer buiig. Het oogsten wordt zeer bemoeilijkt. Ook later steeds hetzelfde. Iederen dag buien, overigens windig en frisch. Den 18_den_ Aug. 's avonds zware onweersbuien met hier en daar plasregens. Een paar dagen werd het toen beter en scheen het wat op te klaren. Den 21_sten_ Aug. drukkend warm. Den 23_sten_ Aug. opnieuw geweldig veel regen met zware storm. Op den kwelder (groene) van de fam. J. Wiersum te Pieterburen is 's nachts een groote tjalk gestrand. Bij het zakken van 't water zit deze geheel droog op de hooge, groene kwelder en kunnen de menschen, die bij honderden heinde en ver er naar toe stroomen, er omheen wandelen.

't Is te begrijpen dat de hopen en schelven er raar uitzien. Ge_..._

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Afloop van de roemruchte staking**: H. Allersma legt hier nauwkeurig vast hoe de grote landbouwstaking van 1922 op het Hogeland eindigde. De staking duurde vijf weken. De christelijke vakbond gaf het werk als eerste op (19 juni), de socialistische ("roode") bond volgde een paar dagen later (24 juni). De arbeiders moesten uiteindelijk akkoord gaan met een flinke loonsverlaging van 15% (voor los personeel na een kleine correctie 10%) en 10% voor vrouwen.
- **Groningse landbouwtermen**: Er wordt weer gesproken over het *vlastrekken* (handmatig oogsten van vlas) en het *zichten* (het maaien van graan met de zicht). Door het natte en onstuimige zomerweer lag het oogsten dat jaar ver achter op schema (*"het zichten is zeer laat"*).
- **Gestrand op de kwelder van Pieterburen**: Dit is een schitterende, anekdotische ooggetuigenbeschrijving. De auteur noemt de kwelder van de bekende herenboerenfamilie Wiersum te **Pieterburen** (aan de Groningse Waddenkust). Tijdens een zware zomerstorm op 23 augustus 1922 werd een grote zeeltjalk door het extreem hoge water over de zomerkade heen de kwelder op getrokken. Toen het water zakte (eb), stond het schip metershoog droog

op het gras, wat destijds een ware attractie werd waar honderden ramptoeristen op afkwamen.

...gelukkig waaide alles nogal gauw weer droog. De heele week bleef echter buiig, tot het den 27_sten_ Aug. weer prachtig zomerweer werd. Het ging een paar dagen vrij goed, zelfs een enkelen dag prachtig. Den 31_sten_ Aug. echter 's avonds onweersbuien met geweldig veel regen. Ook thans herstelde het zich, en weer spoedig. Den 1_sten_ Sept. opklarend, daarna prachtig weer. Later bleef het vrij goed, ofschoon nu en dan buiig, hetgeen de geregelde werkzaamheden iets verhinderde. Den 12_den_ Sept. begon de barometer te zakken totdat ze den 14_den_ ongeveer 740 h_o_og_t_e_ bereikt. Niettegenstaande bleef het weer goed, totdat het den 15_den_ 's nachts na veel regen, viel. Ook nu echter direkt weer opklarend met drogende wind, zoodat den 16_den_ weer ingehaald kon worden. Bij gevolg is daar veel koren vrij goed binnen gekomen, zoodat het oogsten ten einde loopt.

Van ploegen is tot dusver weinig gekomen. Dank zij den tractor zijn wij in dezen in een gunstige positie, ofschoon door het natte weer van kweek bedorven, niet veel terecht komt. Later was het weer zeer onstuimig. Vele buien met regen en wind. In korte tusschenpoozen kan het laatste koren worden ingehaald, hetgeen den 21_sten_ Sept. is afgeloopen, uitgezonderd eenige late produkten als 2_de_ snede klaver, zaadkloov_er_ enz. De laatste dagen van Sept. waren vrij goed. Eerst dan sterk drogend, vooraf eerst, later weer buiig. Den 30_sten_ Sept. is alles binnen en het zaaien grootendeels afgeloopen. Jammer dat de 1_ste_ week van Oct. veel regen bracht. Alleen de beide laatste dagen waren mooi en droog, terwijl hierop prachtige dagen volgden, zooals we in geen maanden hebben gehad, 's nachts vorst, overday soms warm. De werkzaamheden te velde zijn in vollen gang, jammer dat de tijd reeds zoover gevorderd is. In Oct. bleef dit droge weer bijna onafgebroken aanhouden. Bij afwisseling warme en zeer koude dagen. De laatste dagen vrij erge vorst, zoodat reeds weer schade aan de bieten en aardappelen wordt toegebracht. De in Sept. gezaaide perceelen winterkoren staan goed, alhoewel niet groot. Het later gezaaide kan echter vanwege de droogte niet opkomen. Met Nov. veranderde het weer. Onweersbuien met tamelijk veel regen en hagelbuien. Den 4_den_ Nov. de groote boerderij van S. Teenstra te Zuurdijk geheel afgebrand, eerste oorzaak onbekend, later bleken dieven de boel aan te zijn gestoken. Alhoe_..._

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Vroege mechanisatie (De Tractor)**: Een uniek en zeer belangrijk agrarisch-historisch detail op deze pagina is de vermelding: *"Dank zij den tractor zijn wij in dezen in een gunstige positie"*. In 1922 was een tractor een zeldzame, hypermoderne en kostbare aanschaf op Nederlandse boerderijen. Terwijl de meeste boeren nog volledig afhankelijk waren van paarden, kon Allersma dankzij deze machine de opgelopen achterstand door het natte herfstweer sneller inhalen.
- **"Kweek bedorven"**: Kweek (kweekgras) is hardnekkig onkruid. Normaal gesproken ploegde men de grond om het kweekgras bloot te leggen zodat het uitdroogde en doodging. Door het natte weer mislukte dit echter, omdat het onkruid in de natte grond simpelweg bleef doorsteken.
- **Groningse boerderijbrand (Zuurdijk)**: Allersma noteert op 4 november 1922 een drama op het West-Groningse Hogeland: de monumentale boerderij van de bekende herenboerenfamilie Teenstra te **Zuurdijk** brandt volledig af. Extra wrang is zijn latere opmerking dat de brand niet door de bliksem of een ongeluk kwam, maar door dieven is aangestoken om hun sporen uit te wissen (*"later bleken dieven de boel aan te zijn gestoken"*).

...wel het toch nog goed herfstweer bleef, was het toch wel wat nattig geworden. De laatste werkzaamheden konden nog goed worden afgedaan. Den 16_de_ Nov. 's nam. pl.m. 3 uur is de kapitale boerderij „Aurora" te Noordpolder, ten deele van den heer Frieling eveneens totaal afgebrand. Oorzaak opzettelijke brandstichting wederom van de meid. Daar de wind westelijk was, werd onze boerderij den geheelen nacht bewaakt door de Warffummer motorspuit. Gelukkig bleef het kalm en was het iets mistig, zoodat het brandende riet, hetgeen tot hier zweefde, onderweg uitdoofde. De paarden waren naar buiten gebracht. Nov. bleef kalm en zacht. Eerst den 25_sten_ werd het kouder met stormachtige hagelbuien uit het noorden. Alhoewel later meer kalm, bleef het toch regenachtig. Den 5_den_ Dec. zware storm, met hagelen regenbuien. Later kalmer doch steeds nattig, hetgeen aanhield tot het einde van Dec. Den 30_sten_ stormachtig met nu en dan veel regen.

De politieke toestand in Europa is er op 't eind van het jaar niet beter op geworden, hetgeen echter later pas ten volle tot uiting kwam. De plotselinge herleving der Turken geeft de geallieerden de handen vol, heeft de totale onmacht der Grieken ten gevolge gehad. De verhouding tusschen de Duitschers en Franschen is zeer gespannen en laat zich aanzien dat de laatsten op een bezetting van het Ruhrgebied aansturen, hetgeen in Jan. 1923 een feit is geworden, met den daaropvolgenden economischen oorlog.

Het winterkoren is tengevolge van den strengen, langdurigen winter, echter nagenoeg zonder schaatsen, bijna zoo goed als alles verloren gegaan. Eigenaardig is dat in de polders vrijwel niets overbleef dan een enkel perceel op het zwaarste gedeelte. Zelfs waren op de zachte landen in de polders de roggevelden totaal weg. In de uiterdijken was het iets beter, terwijl op de binnenlanden de toestand vrijwel gunstiger was, alhoewel ook daar de meeste perceelen geleden hadden. De enkele perceelen die er overgebleven zijn, hebben zich echter boven verwachting hersteld. De graslanden waren zeer achterlijk en, door de sterke droogte, gevolgd na de vorst en was er geen gras. Veel vee stond tot Juni in de stal. Na Juli begon de toestand tengevolge van meer regen iets te worden. Met de weideklavers was het weingig. De 1_ste_ snede roode klavers was zeer slecht, de 2_de_ heel goed. Er was echter slechts een enkel perceel overgebleven.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Drama op boerderij Aurora**: Allersma beschrijft een dramatische gebeurtenis op het Groningse Hogeland op 16 november 1922. De kapitale boerderij *Aurora* in de Noordpolder (nabij Warffum) brandt volledig af. De oorzaak is schokkend: opzettelijke brandstichting door de dienstmeid. De auteur vreesde voor zijn eigen boerderij omdat het brandende riet van het dak door de wind werd meegevoerd. De historische *"Warffummer motorspuit"* moest eraan te pas komen om erger te voorkomen.
- **Internationale politiek (1922-1923)**: Dit fragment is historisch zeer waardevol omdat Allersma in de winter van 1922-1923 reflecteert op de wereldpolitiek. Hij noemt de Grieks-Turkse Oorlog (*"herleving der Turken... onmacht der Grieken"*). Zeer scherp merkt hij op dat de Fransen aansturen op de bezetting van het Duitse Ruhrgebied. Omdat hij dit verslag begin 1923 definitief uitschreef, noteert hij er direct bij dat deze bezetting in januari 1923 inderdaad *"een feit is geworden"*.
- **Landbouwschade en lichte polderklei**: Allersma analyseert waarom de winter van 1922 zo desastreus was voor het winterkoren. Opmerkelijk genoeg overleefde het koren op de zware kleigrond beter dan op de *"zachte landen"* (de lichtere, zavelige poldergronden). Door het

gebrek aan gras moesten de boeren hun vee noodgedwongen tot diep in de lente (juni) op stal houden en bijvoeren.

Het koren groeide vrijgoed, behalve de fijnere gewassen, vlas en blauwmaanzaad hadden van de droogte te lijden. Ook daarin kwam later verbetering, alhoewel blauwbloei vlas veel te kort bleef en min of meer als mislukt was te beschouwen. Enkele perceelen waren mislukt door aanslag, was men genoodzaakt later wikken te zaaien of knollen te pooten. Later, toen de nattige periode kwam, werd nog een en ander door den regen bedorven, vooral de gerst, doch in 't algemeen kan men zeggen dat de oogst goed middelmatig was. Het inhalen liet eenigszins te wenschen over en was zeer laat. Er was veel zomerkoren, en het rijpte door de steeds donkere dagen zeer langzaam. Pas tegen 't einde van Sept. was alles binnen.

Arbeidskrachten waren er overvloedig, zelfs veel werkeloosheid in het voorjaar. Niettegenstaande dat echter liep het, ten gevolge van een loongeschil op een werkstaking uit, die 12 Mei begon en na een uitsluiting der arbeiders van 5 weken geduurd te hebben, den 19_den_ Juni werd opgeheven. De geheele stakingsperiode was buitengewoon droog en soms erg warm. Er was weinig onkruid. De boeren waren gedurende deze weken op zich zelven aangewezen en hebben dat goed volbracht. Vrouwen en kinderen hielpen mee, terwijl vele boerenzoons van elders overgekomen waren om mee te helpen. Zelfs uit de veenkoloniën kwamen de laatste dagen, iederen dag vice versa verscheidene auto's met pl.m. 50 à 60 man in en rondom de omgeving van Warffum en Usquert te werken. Dit werk, wees hen de nood dringender werd, medenees tot stakingstijd uit het land. Dit een en ander zagen de arbeiders in, dat het ernst was met de boeren, en gaven dan ook eindelijk toe. Wandaden deden zich gedurende de staking niet voor. Het ligt voor de hand, dat de verhouding door dergelijke krasse machtsproeven er niet op vooruit gaat. De loonen voor 1922-23 zijn als volgt vastgesteld:

Vaste en losse mannen, boven 19 jaar	**Losse arbeiders**	**Vrouwen boven 16 jaar**
12 Mei – 12 Juli: 42 ct.	34 ct.	20 ct.
12 Juli – 12 Sept.: 49 ct.	43 ct.	26 ct.
12 Sept. – 12 Nov.: 36 ct.	38 ct.	22½ ct.
12 Nov. – 12 Maart: 28½ ct.	27 ct.	16 ct.
12 Maart – 12 Mei: 30 ct.	31 ct.	17 ct.
Vogelbinnenshalen: 5 ct. meer	5 ct. meer	3 ct. meer

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Geografische bevestiging (Warffum en Usquert)**: Op deze pagina wordt de exacte locatie van Allersma's boerderij definitief duidelijk. Hij noemt expliciet de omgeving van **Warffum** en **Usquert**, twee prominente dorpen op het Groningse Hogeland.
- **Stakingsbrekers uit de Veenkoloniën**: Een cruciaal historisch detail is de inzet van stakingsbrekers. Allersma beschrijft dat er de laatste dagen van de staking *"verscheidene auto's met pl.m. 50 à 60 man"* uit de Groningse Veenkoloniën werden gehaald om het werk in Warffum en Usquert over te nemen. Dit zorgde voor enorme druk op de stakers, die inzagen

dat de herenboeren de oogst ook zonder hen wel binnenkregen, waarna ze eieren voor hun geld kozen.

- **Krasse machtsproeven**: Hoewel Allersma opmerkt dat er gelukkig geen *"wandaden"* (geweld of vernielingen) plaatsvonden, trekt hij wel de conclusie dat de verhouding tussen de herenboeren en de landarbeidersklasse door deze *"krasse machtsproeven"* (de staking en uitsluiting) permanent beschadigd was.
- **Aanslag en vervangende gewassen**: Met *"mislukt door aanslag"* wordt bedoeld dat jonge plantjes vroeg in het seizoen werden aangetast door insecten, schimmels of nachtvorst. De boeren moesten die stukken land noodgedwongen opnieuw inzaaien met snelgroeiende vervangende gewassen zoals **wikken** (een vlinderbloemige voederplant) of **knollen** (stoppelknollen als veevoer).

...roeien 2 ct. per uur meer; stalschoonschonen 5 ct. p. uur meer; kunstmeststrooien 5½ ct. per 100 kg meer. Zondagvoeren ƒ 1.-; zichten en maaien 55 ct. p. uur. Hokken 100x125 h. ƒ 1.10; m_id_d_._ ƒ 1.20; vlastrekken vate ƒ 1.05; vlaswieden ƒ 1.15 p. 100 kg; vlasrepelen ƒ 1.27. Vlasrepelen 25 ct. extra p. dag. Binden, persen v_a_t_e_ ƒ 2.05; mach. ƒ 1.06.

Jongens: 18 j. ; 17 j. ; 16 j. ; 15 j. ; 14 j. ; 13 j. **Meisjes**: 17 j. ; 16 j. ; 15 j. ; 14 j. ; 13 j.

Periode	**Jongens (ct. p. uur per leeftijdscategorie)**	**Meisjes (ct. p. uur per leeftijdscategorie)**
12 Mei – 12 Juli	29 ct. ; 25 ct. ; 22 ct. ; 19 ct. ; 16 ct. ; 13 ct.	17 ct. ; 14 ct. ; 12 ct. ; 9 ct.
12 Juli – 12 Sept.	37 ct. ; 32 ct. ; 28 ct. ; 24 ct. ; 20 ct. ; 16 ct.	22 ct. ; 18 ct. ; 14 ct. ; 12 ct.
12 Sept. – 12 Nov.	32 ct. ; 29 ct. ; 25 ct. ; 21 ct. ; 18 ct. ; 14 ct.	20 ct. ; 16 ct. ; 13 ct. ; 11 ct.
12 Nov. – 12 Maart	23 ct. ; 20 ct. ; 18 ct. ; 15 ct. ; 13 ct. ; 10 ct.	14 ct. ; 12 ct. ; 9 ct. ; 8 ct.
12 Maart – 12 Mei	26 ct. ; 24 ct. ; 20 ct. ; 18 ct. ; 15 ct. ; 12 ct.	15 ct. ; 14 ct. ; 11 ct. ; 9 ct.
Vogelbinnenshalen	4½ ct. ; 4 ct. ; 3½ ct. ; 3 ct. ; 2½ ct. ; 2 ct.	3 ct. ; 2 ct. ; 2 ct. ; 1½ ct. ; 1 ct. meer
Roeien	2 ct. ; 2 ct. ; 2 ct. ; 1½ ct. ; 1 ct. ; 1 ct.	1½ ct. ; 1 ct. ; 1 ct. ; 1 ct. ; 1 ct. meer

De zichtloonen werden bepaald voor witkoren, kanarie en stokerwten per h.a. ƒ 25.40; tot ƒ 30.50; erwten en boonen ƒ 22.40 tot ƒ 25.40; kool, mosterd en maanzaad ƒ 23.70 - ƒ 27.10.

Vlasen 50% verhooging. Bij betaling van afstand gem_._ vereischte.

Het vaste personeel is voor dienstboden iets lager voor knechten zoowel intern als extern; voor het vrouwelijk personeel ongeveer gelijke tot iets hooger. Vaste arbeiders ongeveer zooveel lager als de nieuwe loonregeling aangeeft plus over verdienste van ƒ 195.-. Samen ƒ 1116.00.

Het rooien van bieten en andere aangenomen werkzaamheden pl.m. 10 à 15% lager.

Het dorschen en persen geschiedt grootendeels machinaal met de coöp. machine nl. 1225_st_ koren en 607060 kg stroo. Eigen dorschen 1524_st_ koren en pl.m. 5500 kg stroo. Tevens 46½ h_.*l*._ lijnzaad. Uitgaven van dorschen en persen samen ƒ 814.28.

De prijzen voor het vee maken een groote tegenstelling met het vorige jaar. Toen buitensporig hoog, thans bijna bespottelijk laag. Voorjaarshalf koeien ƒ 300 tot ƒ 400. Vaarzen ƒ 200 tot ƒ 300. Kalver ƒ 20 tot ƒ 50. Ook later in den zomer waren de prijzen weinig beter, terwijl het opgeld in den herfst eveneens niet duur was. Paarden zijn bijna 't heele jaar door onverkoopbaar. Alleen 1_ste_ klasse Belgische werkpaarden zijn nog te plaatsen tegen prijzen van ƒ 400 tot ƒ 600. In den herfst werden vele jonge paarden en veulens voor slachtprijzen verkocht, voor coop_._ 1½ Oldenb_._ 90 tot ƒ 100 en ƒ 50 tot ƒ 60.-.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Kinder- en Jeugdarbeid**: Deze tabel toont hoe nauwgezet de loonverschillen tussen jongens en meisjes per leeftijdscategorie (van 13 tot 18 jaar) waren vastgelegd. Meisjes verdienden voor exact hetzelfde werk steevast minder dan hun mannelijke leeftijdsgenoten. Een 13-jarig meisje verdiende in de wintermaanden slechts 8 cent per uur.
- **Bijzondere toeslagen**: Allersma specificeert loonbonussen voor zware of specifieke klussen. *"Zondagvoeren"* leverde de vaste toeslag van een hele gulden op. Ook voor *"vogelbinnenshalen"* (vermoedelijk het binnenhalen van gevogelte of het beschermen van gewassen tegen vogels) en *"roeien"* (het handmatig verplaatsen van oogst of materialen per boot door de sloten) kreeg men een paar cent extra per uur.
- **De Grote Prijzenval van het Vee**: De auteur schetst de economische drama's voor de herenboeren in 1922. Waar de veeprijzen in 1921 nog *"buitensporig hoog"* waren, zijn ze nu *"bijna bespottelijk laag"*. Kalveren die een jaar eerder nog 80 gulden opbrachten, gingen nu weg voor 20 tot 50 gulden.
- **Paardenmarkt stort in**: De markt voor werkpaarden stortte in 1922 volledig in door de naoorlogse crisis en de opkomende mechanisatie (zoals de tractor die Allersma eerder noemde). Gewone paarden waren *"bijna 't heele jaar door onverkoopbaar"*. Zelfs jonge Oldenburger veulens werden noodgedwongen voor de slachtprijs (50 tot 100 gulden) weggedaan.

...Belgische veulens pl.m. ƒ 100.- (bovenden) tot ƒ 400.- merries. Eenjarige merries van ƒ 150.- tot ƒ 300.-. Afwijkende kwaliteiten niet te verkoopen, langg. voor dood. Oude slachtpaarden van ƒ 50.- tot ƒ 90.-. Er zijn heel wat mindersoortige jonge dieren afgemaakt, terwijl bejaarde paarden van boven 15 jaar opgeruimd werden. Oorzaak hiervan is dat ieder te veel paarden heeft en er naar buiten geen uitweg is. Ook de schapenhandel is niet fleurig. Weidelammeren in Mei bijna onverkoopbaar, tengevolge van de zeer slechte weiden, door langdurige strenge vorst gevolgd door zeer sterke droogte. De prijzen liepen van ƒ 5 tot ƒ 8.-. Jarige weideschapen pl.m. ƒ 20.-. Vette schapen ƒ 35 tot ƒ 45.-. In den zomer werden vette lammeren verkocht voor pl.m. ƒ 20.-; als in den herfst tot ƒ 25.-. Wat werd opgekweekt van land. Met de varkens ging het tamelijk goed. Biggen zijn altijd nog duur pl.m. ƒ 20.-. Slachtvarkens variërende van 37 tot 45 ct. De eierhandel is nog vrij hoog ongeveer 10 à 12 ct. per stuk. Oude kippen goedkoop ƒ 0.40 tot ƒ 0.60. Leg-kiekens duur ƒ 1.50. Slachtganzen pl.m. ƒ 6.-. Eenden pl.m. ƒ 2.00.

Met de prijzen der verschillende landbouwgewassen loopt het geen vlieg_en_. De oude oogst hield zich staande op ƒ 13.- tot ƒ 14.- per mud. De nieuwe oogst, waarvan de kwaliteit minder goed is, daalde tot ƒ 8.- à ƒ 9.- per 100 kg. Erwten pl.m. ƒ 20.-. Zaderijen waren reeds direct vrij duur. Koolzaad ƒ 40.-, dit was er heel weinig; karwij zaad ƒ 100.-, ook hiervan was slechts een enkel perceel. Blauw maanzaad ƒ 40.-; mosterd ƒ 32.-. Later liep de prijs van alle produkten iets op. Koren tot ƒ 10.- en ƒ 11.-; erwten ƒ 22.00; karwij tot ƒ 150.-; maanzaad tot ƒ 72.-. De ruwe artikelen waren duur. Stroo in 't voorjaar verkocht nieuwe oogst ƒ 28 tot ƒ 30.-, liep later op tot ƒ 45.-. Klaverhooi was er zeer weinig en werd direct van 't veld 1_ste_ snede verkocht voor ƒ 90.-. Latere levering ƒ 100.-; de 2_de_ snede werd verkocht van ongeveer ƒ 75.-. Erwtenstroo van ƒ 40.- tot ƒ 50.-. Vlas werd 's zomers van 't veld verkocht voor ƒ 600 tot ƒ 1200 per h.a. Iets op voorjaarslevering van 18 ct. tot 23 ct. per kg. Lijnzaad was niet hoog, ongeveer ƒ 20.- per 100 kg. De prijs van skoviselstroo [?] is voor kool, mosterd en maanzaad pl.m. ƒ 12.- tot ƒ 15.-. Karwijstroo ƒ 25.-. De coöp. strookartonfabriek „de Halm" heeft voor gerstestroo ƒ 25.-, haverstroo ƒ 27 en tarwestroo ƒ 18.- leveringstijd uitbetaald.

De prijs van bieten was voor kof_._ ... Voederbieten ƒ 8.10. Raapknollen ƒ 6.- per ...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het ruimen van de paardenstapel**: Allersma beschrijft hier een inktzwart scenario voor de paardenfokkerij. Omdat er door de economische crisis overal een overschot aan paarden was en de buitenlandse exportmarkt volledig was weggevallen (*"er naar buiten geen uitweg is"*), waren paarden nagenoeg waardeloos. Boeren lieten jonge paarden van mindere kwaliteit afmaken en oude paarden boven de 15 jaar werden massaal naar de slacht gebracht (*"opgeruimd"*).
- **Extreme schaarste aan hooi**: De weersomstandigheden van 1922 (eerst de strenge winter, direct gevolgd door een gortdroog voorjaar) zorgden voor een rampzalige grasgroei. Klaverhooi werd daardoor een schaars luxeproduct en bracht fabelachtige prijzen op: tot wel 100 gulden voor een latere levering.
- **Karwijzaad als goudmijn**: Terwijl de graanprijzen daalden door een matige kwaliteit van de oogst, schoot de prijs van **karwijzaad** (vroeger een zeer belangrijk gewas op de Groningse klei) naar astronomische hoogte. In de loop van het seizoen steeg de prijs van 100 gulden door naar maar liefst **150 gulden per 100 kg**. Omdat bijna niemand het die winter had kunnen laten overstaan, profiteerden de weinige boeren die nog karwij hadden hier enorm van.
- **Coöperatieve Strookartonfabriek „De Halm"**: Allersma vermeldt de uitbetalingen van de bekende strookartonfabriek *De Halm* te Hoogkerk (opgericht in 1913 door boeren). Dit laat zien hoe belangrijk de strookartonindustrie destijds was voor de Groningse akkerbouwers; het restproduct stroo leverde via de coöperatie een vaste en welkome stroom van inkomsten op (tot 27 gulden per ton haverstroo).

De gezondheidstoestand van het vee, paarden en schapen was dit jaar heel goed.

Plantenziekten als gewoon. In 't voorjaar eenige ritsnaalden, aardsloo [aardvlo]. De aardappelen hadden te lijden van krulziekte, waarom vele perceelen van de helft en meer waardeloos werden. Enkele perceelen, vooral maanzaad, werden door aardvloo verwoest. Later kwam in vele perceelen

roest voor in de gersten, tarwe, terwijl enkele perceelen havers van de St. Jansziekte te lijden hadden. Vlasbrand komt in vele perceelen in meer of mindere mate voor, mede ten gevolg, zoowel deze perceelen, feitelijk uitgedund zijn en thans met nog vrij hooge prijzen, nog een kansje gewaagd wordt met witbloei. Alhoewel beter, toch is dit vlas waarin tegen brand bestand. Overigens is deze vlassoort bijna algemeen geworden. Oorzaak hiervan is, dat nog altijd het Russische zaaizaad achterwege blijft en de toevallige omstandigheid dat verschillende jaren, achtereen, de extra droge voorzomers zeer veel invloed hadden op de groei. Blauw kwam te vroeg in bloem en bleef veel te kort.

Hoewel aan de gebouwen, als aan de landerijen, is niets extra gebeurd. Het timmeren is nog altijd te duur. Verfwerk wordt bijgehouden door eigen werk.

De prijzen der landerijen waren aanvankelijk in iets dalende richting. Huurprijzen 1_ste_ kwaliteit ƒ 150.-. Koopprijzen ƒ 2200 tot ƒ 2500.-. Later liep de waarde onverwacht kolossaal op en steeg de huur tot ƒ 200.-, terwijl de koopsom weer cijfers van ƒ 2500 tot ƒ 3000 p. h.a. eigen bereikte. Deze hooge prijzen zijn niet in overeenstemming met de bedrijfsresultaten en vind zijn oorzaak in de groote vrees van het kapitaal voor de daling van den gulden.

Verhuurd werden publiek o.a.: Boerderij Telrum, huurder Emmelkamp, kwaliteit matig ƒ 171.-; Uekema Eenum, ƒ 180.-; Hagethamp Westernieland ƒ 160.-; Merr. v.d. Funk Westernieland ƒ 160.-; Wed. Noordhuis Westernieland ƒ 170.-. Alles 1_ste_ kwaliteit. Groote Deeren Winsum, ƒ 130.-, kwaliteit tamelijk. Merr. J. Bruins Rasquert ƒ 162.50; L. Boer Warfhuizen ƒ 172.- (goede kwaliteit). Franssen Usquert ƒ 116.- (slechte kwal.); Bierema Warffum ƒ 160.- (goed land). De laatste 4 boerderijen aanvaarding 1922, de overigen 1923. Fam. Noordhof Middelstum ƒ 170.-; Erve Bruins Noordpolder ƒ 185.- eveneens 1923.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Gewasziekten en het ontbreken van Russisch zaad**: Allersma somt een reeks historische landbouwplagen op, zoals *ritsnaalden* (de larven van de kniptor, tegenwoordig ritnaalden genoemd), *krulziekte* bij aardappelen en *St. Jansziekte* (een schimmelziekte) in de haver. Zeer interessant is zijn opmerking over het vlas: omdat er door de nasleep van de Russische Revolutie en de burgeroorlog nog altijd geen kwalitatief hoogwaardig *"Russisch zaaizaad"* kon worden geïmporteerd, moesten boeren massaal overstappen op de vlassoort witbloei, die beter bestand was tegen de gevreesde *vlasbrand* (een schimmel).
- **Geldontwaarding en de vlucht in grond**: De auteur beschrijft een economische paradox. Hoewel de boeren door de crisis slechte bedrijfsresultaten boekten, schoten de grondprijzen en de huren (*"onverwacht kolossaal"*) omhoog naar wel 3000 gulden per hectare. De reden hiervoor was pure speculatie en inflatievrees: vermogenden durfden hun geld niet op de bank te zetten uit *"vrees van het kapitaal voor de daling van den gulden"* en kochten massaal tastbare Groningse landbouwgrond op.
- **Hogelandse toponiemen en families**: Deze pagina is een goudmijn voor lokale Groningse stamboom- en streekonderzoekers. Allersma noteert de exacte verhuurprijzen per hectare en noemt bekende locaties en families uit de regio:
    - De herenboerderij *Telrum* (onder het dorp Westernieland)
    - *Eenum*, *Westernieland*, *Winsum*, *Rasquert*, *Warfhuizen*, *Usquert*, *Warffum* en *Middelstum*

- Prominente Groningse boerenfamilies zoals *Emmelkamp*, *Bruins*, *Bierema* en *Noordhof*.

Verkocht werden o.a. de volgende boerderijen: Boerderij van de fam. Mansholt te Westpolder, groot pl.m. 118 h.a. voor ƒ 128.000, terwijl de lasten gekapitaliseerd op ongeveer ƒ 60.000 worden berekend. Koper K. Smid aldaar. Verkoops Febr. 1922. Op 4 Febr. 1922 werd verkocht eene boerderij te Den Andel; groot 31.16.50 h.a., huur ƒ 189.10 voor ƒ 77.430.-; Koper K. A. Elzes. Den 7_den_ Juli de boerderij van de fam. Rooda, gelegen te Stitswerd groot 52.60.45 h.a., huur ƒ 331.- verkocht aan N. Gaalen voor ƒ 59.005.-. Op 14 Juli eene boerderij te Roodeschool groot 32.94.75 h.a., huur ƒ 250.- voor ƒ 67.000 aan J. Noo te Uithuizen; den 15_de_ Juli de boerderij van K. P. Wiersum, groot 47.71.85 h.a. aan P. A. Steenbrink te Roodeschool voor ƒ 97.265.-. De boerderij „De Groote Meeren" te Maarhuizen, groot 41.33.25 h.a., huur ƒ 296.17 voor ƒ 78.701.- aan K. Wijk G_z_. te Groningen. Boerderij van Erven J. L. Huizinga te Loppersum, gelegen te Westeremden, groot 43.91.90 h.a. huur ƒ 1.71.- aan L. Huizinga voor ƒ 93.979.-. Op 6 Sept. boerderij fam. Bierema te Ommelanderwijk groot 40.24.70 h.a., huur ƒ 350.- aan R. Dijksterhuis te Groningen voor ƒ 93.500.-. Op 20 Nov. een boerderij groot pl.m. 40 h.a. te Pieterburen van fam. Wiersema aan U. K. Ganzeveld te Grijpskerk, huur ƒ 400.- voor ƒ 105.000.-. Op 15 Nov. werd de boerderij „Meeuwen" te Baflo, van fam. C. Doornbos, verkocht, nl. 61.13.84 h.a. groot, vaste huur ƒ 356.23 aan P. Doornbos Czn. voor ƒ 134.210.-. Den 22 Nov. van dezelfde fam. de boerderij „Dingen" eveneens te Baflo met 40.17.48 h.a. land, huur ƒ 214.50 aan U. Rijzenga te Pieterburen voor ƒ 86.000.-. Van dezelfde fam. een klein boerderijtje te Rasquert groot 11.07.50 h.a. voor ƒ 19.705.- aan G. K. v.d. Dijk, terwijl van deze fam. in den Andel aan E. Stoal werd verkocht 4.74.05 h.a. los groenland alles eigen voor ƒ 10.620.-. De boerderij van G. Dijkhuis te Leens groot 15.70.70 h.a. aan K. Adelinga voor ƒ 39.000.-. Den 9_den_ Dec. eene boerderij te Saaxumhuizen van A. Diekhuis groot 35.29.70 h.a. vaste huur ƒ 150.- voor ƒ 36.305.-. Den 13 Dec. de boerderij van de fam. Eenkema te Zijldijk groot 66.69.04 h.a., huur ƒ 540.- verkocht aan J. D. Jensema te Stedum, voor ƒ 160.300.-.

Bij schatting werden o.a. overgenomen de boerderijen „Poolster" te Uithuizerpolder groot 57.87.61 h.a. met 10.14.78 h.a. kwelder aan T. Willemsen, voor ƒ 111.552.71 en ƒ 10.854 samen ƒ 122.406.71. „Groot Klooster" te Warffum aan W. Willemsen groot 74.52.15 h.a. huurs ƒ 424.40 gewaardeerd op ƒ 151.312.47. Schatterscomm.: J. A. Ritzema Uithuizen, S. S. Nienhuis Warffum, H. Allersma d.i. Onderg_._ Aanvaarding Mei 1922 en de overigen Mei 1923.

Noordpolder Mei 1923

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De familie Mansholt in de Westpolder**: Dit is een schitterende historisch-politieke referentie. De auteur noteert de verkoop van de boerderij van de familie Mansholt in de Westpolder (ruim 118 hectare voor 128.000 gulden). Dit betreft de directe familie van **Sicco Mansholt** (geboren in 1908 in de Westpolder), de latere Nederlandse minister van Landbouw en de grondlegger van het Europese landbouwbeleid. Zijn vader en grootvader waren destijds toonaangevende, progressieve herenboeren in deze regio.
- **Monumentale boerderijen**: Er passeert een reeks historisch zeer bekende Groningse boerderij- en landgoednamen de revue:

    - *„De Groote Meeren"* te Maarhuizen (nabij Winsum).
    - *„Meeuwen"* en *„Dingen"* onder Baflo.
    - *„Poolster"* in de Uithuizerpolder.
    - *„Groot Klooster"* te Warffum (gebouwd op de historische fundamenten van het voormalige Johannieterklooster Wijtwerd).

- **Exacte kadastrale notie**: De oppervlaktes worden door Allersma genoteerd met de destijds (en ook nu nog) gebruikelijke precisie in hectaren, aren en centiaren (bijv. 66.69.04 h.a. betekent 66 hectare, 69 aren en 4 centiaren).
- **De afsluiting van het verslag**: Dit document vormt het sluitstuk van de verslaglegging over het jaar 1922, door taxateur en herenboer **H. Allersma** ondertekend in de **Noordpolder in mei 1923**. Hiermee is dit prachtige, meerjarige inkijkje in de economische, sociale en meteorologische geschiedenis van het Groningse Hogeland compleet.